

UNIVERSITATEA „ȘTEFAN CEL MARE” SUCEAVA

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI GEOGRAFIE

Specializarea Istorie

TEZĂ DE DOCTORAT

INSTITUȚII FUNDAMENTALE DIN MARAMUREȘ

ÎN PERIOADA INTERBELICĂ:

ARMATA ȘI BISERICA ORTODOXĂ

- REZUMAT -

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Gheorghe ONIȘORU

Doctorand:

Laurențiu Batin

SUCEAVA

2016

CUPRINS

Cuprins.....	3
Abrevieri	8
Introducere	9
Partea I – Armata	21
Capitolul I: Maramureșul în perioada imediat următoare Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Eliberarea Maramureșului istoric	22
I. 1. Intrarea primelor trupe române în Maramureș și eliberarea acestuia. 1919	25
I. 2. Evenimente și acțiuni militare desfășurate pe teritoriul Maramureșului	33
Capitolul II. Grănicerii în Maramureș interbelic	49
II. 1. Organizarea Trupelor de Grăniceri în perioada interbelică	49
II. 2. Primele subunități și unități de grăniceri din Maramureș	51
II. 2. 1. Înființarea Regimentului 3 Grăniceri Cernăuți.....	52
II. 2. 1. 1. Compania 6 Pază Fălticeni.....	53
II. 2. 1. 2. Compania 7 Pază Piatra Neamț.....	55
II. 2. 1. 3. Compania 8 Pază Târgu Ocna.....	57
II. 2. 1. 4. Companiei 9 Pază.....	61
II. 2. 2. Sărbători ale Regimentului 3 Cernăuți la care au participat și grănicerii maramureșeni.....	63
II. 2. 3. Reorganizări ale Regimentului 3 Grăniceri Cernăuți	65
II. 3. Regimentul 4 Grăniceri Deva	71
II. 4. Regimentul 7 Grăniceri Baia Mare	72
II. 5. Evenimente, lupte, comisii mixte și ordine de operații	85
II. 5. 1. Întâmplări, evenimente și lupte la care au participat efectivele Grupului 7 Grăniceri Baia Mare.....	85
II. 5. 2. Comisii mixte întrunite în vederea cercetării incidente de frontieră	95
Capitolul III. Infanteria în Maramureșul Istoric interbelic	99
III. 1. Organizarea infanteriei române în perioada interbelică	99
III. 2. Regimentul 88 Infanterie Sighet.....	104
III. 3. Brigada 52 Infanterie Sighetu Marmației.....	111
III. 3. 1. Planul de evacuare a teritoriului de la nord de Tisa.....	115
III. 3. 2. Regimentele 103 și 104 Infanterie Sighet-Maramureș	122
III. 3. 2. 1. Date cu privire la istoricul Regimentului 103 Infanterie	122
III. 3. 2. 2. Date cu privire la istoricul Regimentului 104 Infanterie	124
III. 3. 2. 3. Regimentul 103/104 Infanterie din Sighet.....	129
Capitolul IV. Vânătorii de Munte din Maramureș.....	133
IV. 1. Organizarea vânătorilor de munte în perioada interbelică	133
IV. 2. Divizia 2 Vânători Munte	135
IV. 3. Istoricul Batalionului 9 Vânători Munte.....	145
IV. 4. Istoricul Batalionului 10 Vânători Munte.....	155
IV. 5. Artileria de munte.....	170
IV. 5. 1. Divizionul 5 Tunuri Munte	170
IV. 5. 2. Divizionul 2 Obuziere Munte	173
IV. 6. Centrul de instrucție și schi al Grupului 5 Vânători de Munte de la „LUTOASA” - Valea Vaserului (munții Maramureșului).....	173

Capitolul V. Jandarmii maramureșeni în perioada interbelică	179
Capitolul VI. Grupul operativ Maramureș	187
VI. 1. Unele aspecte referitoare la situația din Cehoslovacia și la frontiera comună a acesteia cu Maramureșul în perioada 1938-1939.....	187
VI. 1. 1. Ajutorarea românilor din dreapta Tisei.....	191
VI. 2. Contracararea acțiunilor revizioniste ale Ungariei	193
VI. 3. Planul M	201
VI. 4. Înființarea Grupului Maramureș. Componență și misiuni	207
VI. 5. Refugiații militari cehoslovaci și polonezi în Maramureș și Satu Mare.....	217
VI. 6. Informații despre inamic.....	223
VI. 7. Divizia 20 Infanterie în Maramureș.....	229
VI. 7. 1. Scurt istoric al Diviziei 20 Infanterie	229
VI. 7. 2. Misiunea Diviziei 20 Infanterie în cadrul Grupului Maramureș	230
VI. 8. Sectorul Fortificat Poarta Someșului.....	238
VI. 9. Brigada 1 Mixtă Munte.....	242
VI. 10. Brigada 2 Mixtă Munte.....	244
VI. 11. Unități înființate la mobilizarea	258
VI. 11. 1. Batalionul 15 Vânători Munte	258
VI. 11. 2. Batalionul 16 Vânători Munte	261
VI. 11. 3. Batalionul 21 Vânători Munte.....	267
VI. 12. Brigada 4 Mixtă Munte.....	269
VI. 13. Alte unități și subunități operative care au acționat în cadrul Grupului Operativ Maramureș	270
VI. 13. 1. Grupul 11 Recunoaștere	270
VI. 13. 2. Flotila 1 Aviație Vânătoare.....	271
VI. 13. 3. Companiile Auto.....	273
VI. 13. 4. Detașamentul de Jandarmi.....	273
VI. 13. 5. Compania 6 Poduri Râuri din cadrul Regimentului Pontonieri.....	278
VI. 13. 6. Școala de Mitraliere „Z.B.”	278
VI. 14. Cedarea și ocuparea teritoriului românesc de către unguri.....	278
Partea II – Biserica	283
Capitolul VII. Jurnalul evenimentelor și manifestărilor cultural-religioase și istorice desfășurate pe cuprinsul Episcopiei ortodoxe a Maramureșului	284
Capitolul VIII. Organizare parohiilor ortodoxe din Maramureș în perioada interbelică.....	325
VIII. 1. Viața bisericii creștine a românilor din Transilvania și Maramureș la începutul veacului al XVII-lea.....	325
VIII. 2. Situația parohiilor ortodoxe din Maramureș în perioada interbelică. Revenirea populației la confesiunea ortodoxă	340
VIII. 2. 1. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Săcel	344
VIII. 2. 2. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Dragomirești.....	351
VIII. 2. 3. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Remeți	355
VIII. 2. 4. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Virișmort (Tisa).....	357
VIII. 2. 5. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Valea Porcului.....	358
VIII. 2. 6. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Ferești.....	361
VIII. 2. 7. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Cornești.....	362
VIII. 2. 8. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Borșa-Poiană.....	364

VIII. 2. 9. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Borșa-Sârca	366
VIII. 2. 10. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Ocoliș	366
VIII. 2. 11. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Apa -Viile Apei	367
VIII. 2. 12. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Racșa	367
VIII. 2. 13. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Fărcașa.....	368
VIII. 2. 14. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Rona de Sus și Coștiui.....	368
VIII. 2. 15. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Cuhea.....	369
VIII. 2. 16. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Poienile de sub Munte	371
VIII. 2. 17. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Sarasău	373
VIII. 2. 18. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Strâmtura.....	376
VIII. 2. 19. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Glod-filia Slătioara.....	376
VIII. 2. 20. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Bistra-Valea Vișeuului	376
VIII. 2. 21. Trecerea la Biserica ortodoxă a românilor din Vișeu de Jos.....	377
VIII. 3. Trecerea la ortodoxie după înființarea Episcopiei ortodoxe a Maramureșului	380
Capitolul IX. Înființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului	383
IX. 1. Situația bisericească din protopopiate la data înființării episcopiei.....	393
IX. 2. Primul Consiliu Eparhial al episcopiei Maramureșului și primii ei membri în Congresul Național Bisericesc și în Consistoriul Spiritual Eparhial și Mitropolitan.....	394
IX. 3. Sub aspect administrativ și economic	395
IX. 4. Din punct de vedere cultural-misionar	397
IX. 5. Ortodoxismul în Sighetu Marmăției după 1918. Sfințirea locului unde se va ridica Catedrala Ortodoxă Română din Sighet.....	397
IX. 5. 1. Evoluția ortodoxismului în Sighetu Marmăției după anul 1918.....	397
IX. 5. 1. 1. Înființarea parohiei ortodoxe din Sighetu Marmăției	397
IX. 5. 1. 2. Înființarea protopopiatului ortodox din Sighetu Marmăției.....	399
IX. 5. 1. 3. Sfințirea locului unde se va ridica Catedrala Ortodoxă Română din Sighetu Marmăției.....	402
IX. 5. 1. 4. Biserica episcopală din Sighet.....	405
IX. 5. 1. 5. Înființarea protopopiatului ortodox din Vișeu	406
IX. 6. Ortodoxismul în Baia Mare după 1918. Sfințirea locului unde se va ridica Catedrala Ortodoxă Română din Baia Mare.....	407
IX. 6. 1. Evoluția ortodoxismului în Baia Mare după anul 1918.....	407
IX. 6. 2. Sfințirea locului unde se va ridica Catedrala Ortodoxă Română din Baia Mare.....	409
IX. 7. Ortodoxismul în Satu Mare după 1918. Sfințirea temeliei viitoarei catedrale ortodoxe din oraș.....	412
IX. 7. 1. Evoluția ortodoxismului în Satu Mare după anul 1918.....	412
IX. 7. 2. Sfințirea temeliei viitoarei Catedrale Ortodoxe Române din oraș.....	416
IX. 8. Ajutoare primite de la Mitropolia Bucovinei, pentru construcții de biserici și case parohiale în cuprinsul Episcopiei Maramureșului.....	419
IX. 9. Atitudinea Bisericii greco-catolice față de înființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului	420

IX. 10. Căsătoriile dintre militarii garnizoanei Sighet și tinerele de confesiune greco-catolică.....	426
IX. 11. Sfințirea clopotelor nou înființatei Episcopii a Maramureșului. Sighet, 15 octombrie 1939.....	429
Capitolul X. Episcopul dr. Vasile Stan	435
X. 1. Alegerea noului episcop.....	435
X. 2. Investirea episcopului Vasile Stan	437
X. 3. Drumul spre Sighet, reședința noii Episcopii a Maramureșului	438
X. 4. Înscăunarea Preasfințitului Episcop dr. Vasile Stan al Maramureșului	441
X. 5. Recepția de la reședința Episcopală.....	442
X. 6. Banchetul dat în onoarea Preasfințitului Vasile Stan	443
X. 7. Telegrama trimisă și primite cu ocazia instalării episcopului Vasile Stan.....	444
X. 8. Primele liturghii săvârșite de P.S. dr. Vasile Stan în episcopia Maramureșului după instalarea sa ca episcop.....	445
X. 8. 1. Slujba arhierescă din ziua Anului Nou.....	445
X. 8. 2. Serviciile divine din ziua Bobotezei și a Sfântului Ioan	446
X. 9. Vizita Episcopului Maramureșului la Mitropolia Bucovinei	447
Capitolul XI. Biserici maramureșene ctitorite de militari	449
XI. 1. Ortodoxismul în Vișeu de Sus. Biserica „Sfântul Nicolae”	449
XI. 1. 1. Scurt istoric al localității.....	449
XI. 1. 2. Primele treceri la confesiunea ortodoxă.....	450
XI. 1. 3. Biserica ortodoxă „Sfântul Nicolae”.....	457
XI. 1. 4. Biserica din Valea Scradei	466
XI. 1. 5. Sfințirea Troiței din Vișeu de Sus	467
XI. 2. Ortodoxismul în Sighetu Marmației - Valea Hotarului. Biserica Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul	468
XI. 2. 1. Scurt istoric al localității.....	468
XI. 2. 2. Primele treceri la ortodocși.....	469
XI. 2. 3. Biserica Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul.....	470
XI. 2. 4. Târnosirea Bisericii Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul.....	476
XI. 3. Biserica din Seini, județul Maramureș. Opera religioasă și națională a generalului Georgescu Pion	478
XI. 3. 1. Primele treceri de la greco-catolici la ortodocși.....	478
XI. 3. 2. Sosirea generalul Georgescu Pion în Seini și idealul său.....	480
XI. 3. 3. Solemnitățile punerii și sfințirii pietrei fundamentale a Bisericii.....	483
XI. 3. 4. Decurgerea solemnităților de la Seini.....	484
XI. 3. 5. Ecouri în presa vremii.....	488
XI. 3. 6. Cedarea Ardealului și pătrunderea horthyștilor în Seini	489
XI. 4. Construirii de școli și biserici și spitale de către militarii maramureșeni	491
Capitolul XII. Episcopia Armatei.....	493
XII. 1. Înființarea Episcopiei Armatei	493
XII. 1. 1. Organizarea serviciului religios în armată	494
XII. 1. 2. Drepturile la avansare și recompensare ale preoților de oștire	494
XII. 1. 3. Înființarea propriu-zisă a Episcopiei Armatei	494
XII. 2. Ierarhii Episcopiei Armatei.....	495
XII. 2. 1. Protopop Dr. Vasile Saftu (1863-1922)	496

XII. 2. 2. Episcopul Iustinian Teculescu (1865-1932).....	496
XII. 2. 3. Episcopul Ioan Stroia (1865-1937)	497
XII. 2. 4. Episcopul Partenie Ciopron (1896-1980)	498
XII. 3. Rolul clerului ortodox în timp de pace și în vreme de război.....	499
XII. 3. 1. Clerul militar în timp de pace.	500
XII. 3. 2. Clerul militar în vreme de război.....	501
XII. 4. Confesorii garnizoanei Sighet.....	502
XII. 5. Desființarea Episcopiei Armatei.....	508
XII. 6. Câteva mărturii ale comandanților și clericilor.....	508
XII. 7. Meritul preoților militari ortodocși ardeleni în unificarea bisericească.....	509
Capitolul XIII. Vizitele unor episcopi eparhioți și militari în așezările maramureșene și în cele din cuprinsul Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului	512
XIII. 1. Vizita Episcopului Nicolae Ivan.....	512
XIII. 1. 1. Sfințirea bisericii ortodoxe din Baia Mare	513
XIII. 2. Vizita Episcopului Nicolae Ivan în Protopopiatul Lăpușului.....	516
XIII. 2. 1. Sfințirea mănăstirii Rohia.....	516
XIII. 2. 2. Vizita episcopului Nicolae Ivan în protopopiatul Lăpușului.....	517
XIII. 3. Vizita episcopului Nicolae Ivan în Maramureș	518
XIII. 4. Vizita canonică a P.S. Sale episcopul Nicolae Ivan în satele maramureșene Remeți, Sarasău, Săcel, Dragomirești, județul Maramureș	521
XIII. 5. Vizita episcopului Nicolae Ivan în protopopiatul Cetatea de Piatră.....	524
XIII. 6. Vizita Episcopului Roman Ciorogariu al Oradei în Maramureș	531
XIII. 7. Vizita episcopului armatei, dr. Ioan Stroia, în garnizoana Satu Mare, Sighetu Marmației, protopopiatul Cetate de Piatră și în Baia Mare	533
XIII. 7. 1. Vizita episcopului armatei, dr. Ioan Stroia, în garnizoana Satu Mare.....	533
XIII. 7. 2. Vizita episcopului armatei, dr. Ioan Stroia, în garnizoana Sighetu Marmației.....	534
XIII. 7. 3. Vizitele efectuate de episcop la mănăstirea „Sfânta Ana” de la Rohia	535
XIII. 7. 4. Slujba arhierescă din Baia Mare săvârșită de episcopul Ioan Stroia	535
XIII. 7. 5. Sfințirea bisericii din Berința	536
XIII. 7. 6. Sfințirea bisericii din Săcel, Maramureș	539
XIII. 8. Vizita Episcopului Nicolae Colan în Maramureș.....	540
XIII. 9. Vizita episcopului armatei Partenie Ciopron în garnizoana Sighet.....	550
Capitolul XIV. Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului în timpul Dictatului de la Viena	553
XIV. 1. Revenirea la normalitate.....	561
XIV. 2. Preluarea unor parohii ortodoxe	562
XIV. 2. 1. Recuperarea și preluarea parohiei din Remeți.....	562
XIV. 2. 2. Recuperarea și preluarea parohiei din Poienile de sub Munte.	562
XIV. 3. Refacerea Capelei Episcopale din Sighet.....	563
Concluzii	565
Bibliografie	575
Anexe	616

Cuvinte cheie: Maramureșul interbelic, Armata, Biserica ortodoxă, Grupul operativ Maramureș, Episcopia ortodoxă, Mitropolia de la Cernăuți, relațiile dintre militari și clerici, episcop, confesiuni, biserici, ctitori militari.

(Rezumat)

Demersul nostru științific are în vedere un subiect important deopotrivă pentru istoria națională, pentru cea a Maramureșului, precum și și pentru unele instituții: raportul dintre Armată și Biserică în perioada interbelică. Considerăm că este un subiect incitant, provocator, care își propune investigarea, reevaluarea și prezentarea unor evenimente și/sau fenomene de cauzalitate istorică care au concurat la modul în care s-au desfășurat relațiile între cele două instituții pe parcursul istoriei interbelice a românilor maramureșeni.

Situația din Maramureș în primii ani de după Marea Unire și, cu precădere, rolul jucat de elementul militar în dinamizarea factorului confesional constituie aspecte mai puțin tratate în istoriografia noastră. Tocmai din această cauză am considerat imperios necesară restituirea și punerea în circuitul științific a informațiilor și datelor noi despre zonă, mai puțin sau chiar necunoscute, identificate în fondurile arhivistice cercetate și sistematizarea acestei problematici diverse și de mare varietate. Cele mai importante surse folosite pentru a evidenția momentele esențiale ale tezei de doctorat le-au constituit Arhivele Militare Române și anumite fonduri ale Serviciului Istoric al Armatei, ale Arhivelor Naționale Istorice Centrale, ale Ministerului Afacerilor Externe, ale Arhivelor Naționale Județene etc. O altă sursă deosebit de importantă pentru documentare a reprezentat-o presa anilor interbelici din Maramureș și Satu Mare. Obiectivul primordial pe care l-am urmărit a fost acela de-a oferi cititorului readucerea și retrăirea în același timp a unor realități din aria de studiu cercetată.

De-a lungul întregii istorii, pentru poporul român, **Armata și Biserica** au fost cele două instituții fundamentale ale statului. Prin intermediul lor a dăinuit neamul românesc, țara s-a plămădit, s-a întărit și a rezistat în fața tuturor nedreptăților și asupririlor străine. *„Dacă Armata a învățat pe oșteanul român să-și apere târâmurile strămoșești de cotropitorii străini, Biserica a învățat pe toți fiii neamului acestuia să-și apere sufletul și credința strămoșilor, să se ferească de cotropitorii sufletești, de ispite și de relele altor neamuri”*. De asemenea, aceste două entități de sine stătătoare s-au afirmat a fi, după părerea episcopului Armatei, dr. Partenie Ciopron, *„două instituții înfrățite, care formează temelia organizației de stat”*.

Cei care au studiat și studiază acest fenomen al istoriei românilor, au constatat că, la poporul român, încă din cele mai vechi timpuri, **Armata și Biserica** au funcționat concomitent,

s-au sprijinit reciproc, s-au dezvoltat treptat și și-au constituit trăsăturile distincte ale unui fenomen, respectiv acele acte normative de același tip (legi, decrete, instrucțiuni, regulamente, ordine circulare etc). Totodată, și-au constituit structuri, relații și funcții specifice, s-au intersectat de cele mai multe ori în viața socială și spirituală, s-au acomodat timpurilor și au devenit entități trainice și folositoare societății și civilizației noastre strămoșești. Ele au sprijinit în permanență interesele neamului și ale creștinătății, au vegheat atât la stabilitatea internă, cât și la păstrarea identității românilor, și au participat la toate manifestările derulate în spațiul românesc.

„Armata și Biserica, influențând starea și evoluția societății, au conferit acesteia pecetea creștinismului, puterea continuității, forța uimitoare de a înfrunța în răstimpul a peste două milenii, vitregiile care ne-au tot împresurat și asediat”.

Secolul al XX-lea a fost marcat de cele două războaie mondiale. Acest veac înfierbântat a solicitat la maximum **Armata și Biserica**. Perioadele războaielor au scos în relief calitatea și valoarea a numeroși preoți, care prin activitatea lor multiplă desfășurată pe câmpurile de luptă, au impus societății românești să-și revizuiască și să-și reconsidere optica cu privire la disponibilitățile reale ale preotului ortodox român.

Studierea arhivelor militare de la Pitești evidențiază fapte reale trăite în perioada interbelică, când **Armata și Biserica Ortodoxă Română** au trăit într-o simbioză favorabilă acelor vremuri. **Preotul** a fost și va rămâne reprezentantul puterii de sus și propovăduitorul înțelepciunii lui Dumnezeu. Precum ființa divină este pretutindeni, așa și misiunea preotului nu poate lipsi, fie în școală, fie în cazarmă, fie chiar și în temniță. **Soldatul** a fost dintotdeauna exponentul puterii pământene și în conștiința lui a fost și rămâne prezent devotamentul neclintit față de Rege sau conducător și dragostea nețărmuită față de Patrie. Cine ar avea curajul și îndrăzneala să despartă cele două ființe? Ar fi cea mai mare crimă când cineva s-ar gândi să facă acest lucru cu cei doi piloni și reprezentanți ai puterii cerești și cele pământești. Ca atare, iată că rolul preotului în mijlocul soldaților este asemenea cuvântului biruinței lui Iisus în mijlocul popoarelor, misiune care neîncetat amintește de Mântuitorul: „*Îndrăzniți, Eu am biruit lumea*”! (In 16:33)

Drept urmare, preotul nu trebuie să lipsească din nicio cazarmă militară, pentru că lumina nu numai că împrăștie întunericul, ci și dă naștere curajului. Preoțimea ortodoxă din Maramureș, în ciuda tuturor vicisitudinilor (trecerea forțată la greco-catolici sau la calvinism, apartenența ei la eparhii străine neamului românesc etc), nu și-a uitat niciodată cea de-a doua sa chemare. Ea a participat și în acest colț nordic de țară pe câmpul de luptă pentru apărarea neamului, graiului, sufletului și dreptului românesc, înfrumusețând de multe ori paginile istoriei noastre naționale

cu numele unor preoți eroi. Unii dintre ei s-au înălțat din istorie în literatură, iar alții chiar în legendă.

Biserica a fost alături de Armată prin intermediul preoților militari și de aceea considerăm că este necesar ca în această lucrare să evidențiem rolul reprezentat de acești slujitori ai altarului în istoria Bisericii și a Armatei, deopotrivă. În jurul acestor două instituții am extins aria de investigație și am încercat să dăm lucrării în forma sa finală un profil apropiat de cel monografic. Cercetarea întreprinsă este în mod vădit perfectibilă, nu am reușit să fim exhaustivi, ci doar să propunem o lectură alături de multe altele posibile pe marginea istoriei militare și bisericești, din Maramureșul interbelic. În tratarea acestei teme am avut în vedere nu doar structurile și instituțiile cercetate, ci și oamenii care le-au dat viață și care și-au legat, într-un fel sau altul, destinele de acestea.

Structurarea cronologică a tematicii abordate este, pe lângă gradul său de complexitate, una controversată pe alocuri și uneori chiar tensionată. Aceste repere cronologice au ca punct de plecare realizarea României Mari privită prin ochiul maramureșeanului, durerea sfâșietoare a despărțirii de frații de la nord de râul Tisa, așezarea în această parte de țară a primelor unități militare stabile al căror personal va constitui și primele nuclee de ortodoxie în zonă, disensiunile create de cele mai multe ori pe orgolii între cele două biserici românești surori, ortodoxă și greco-catolică, destrămarea Cehoslovaciei și ocuparea ei de către Ungaria, stat devenit vecin și pregătit să intervină în forță pentru a-și reface vechile frontiere, instaurarea regimului autoritar monarhic sau, altfel spus, al dictaturii regale, pregătirea terenului și a forțelor în vederea respingerii unui atac de la nord-vest, pierderea teritoriului românesc în urma Dictatului de la Viena și ocuparea Maramureșului de către trupele maghiare.

Încă de la început trebuie să facem precizarea că oricât am fi dorit să ne rezumăm în a trata subiectul doar privitor la partea de Maramureș, acest lucru ne-a fost practic imposibil cel puțin din următoarele puncte de vedere: cu toate că sediul unităților militare pe care le-am cercetat în premieră s-a aflat în Sighetu Marmației, o parte dintre subunitățile sau chiar unitățile lor subordonate au fost răspândite și pe raza județului Satu Mare (la vremea respectivă orașul Baia Mare a aparținut acestui județ); Batalionul 1 Grăniceri Sighet, subordonat direct Regimentului 7 Baia Mare, a avut în subordine două companii pe teritoriul sătmărean; pregătirea unui teritoriu în vederea ducerii unor acțiuni de luptă de mare anvergură nu poate fi rezumată doar la o apărare în linie, pe frontieră, ci la desfășurarea unor forțe eșalonate pe o adâncime corespunzătoare care a cuprins și zonele Satu Mare, Baia Mare, Seini, Târgu Lăpuș etc; reînființarea Episcopiei ortodoxe a Maramureșului în perioada interbelică, cu toate că a

avut sediul la Sighetu Marmăției, ea a avut în jurisdicție inclusiv protopopiatele Cetatea de Piatră (Baia Mare) și Satu Mare, iar exemplele pot continua.

Lucrarea cuprinde 14 capitole și unul de Anexe. Primele șase se referă la partea militară, a tezei, iar următoarele la Biserica ortodoxă și la interferența celor două instituții fundamentale.

În *primul capitol* intitulat **Maramureșul în perioada imediat următoare Marii Unire de la 1 Decembrie 1918. Eliberarea Maramureșului istoric**, am readus în actualitate atmosfera pregătirii marelui eveniment al făuririi României Mari din punctul de vedere al maramureșenilor, constituirea delegațiilor și nominalizarea participanții la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, precum și evenimentele imediat următoare zilei de 1 Decembrie 1918. Abia de la sfârșitul acestei luni și pe parcursul anului următor, în Maramureș au avut loc lupte deosebit de violente împotriva bolșevicilor ucraineni și maghiari conduși de Bela Kun, care au încercat să ocupe teritoriul de la sud de râul Tisa. Cei care au eliberat Maramureșul în acele timpuri au fost militarii Regimentului 14 Infanterie Roman, conduși de către locotenent-colonelul Gheorghiu Theodor (zis Țiganu), cel care a instaurat și administrația românească în zonă. Ulterior, la data de 24 martie 1919, în Sighet a fost constituit *Detășamentul general Olteanu* care a primit misiunea să execute acțiuni hotărâtoare în vederea respingerii oricăror atacuri dinspre nord și vest, produse în sectorul său. În cele din urmă, Maramureșul a intrat totuși pe făgașul firesc, alipindu-se la Patria-mamă. Administrarea lui românească a început să dea roadele așteptate. După formarea statului național unitar, România a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale istorice. Principala preocupare a Comandamentului Militar Național a reprezentat-o identificarea și aplicarea acelor soluții și măsuri care să asigure apărarea noilor frontiere ale României Întregite. Din punct de vedere politic și militar, pentru îndeplinirea acestui deziderat au trebuit să concure toate mijloacele specifice, întreaga putere militară și în mod special diplomația.

Cel de-*al doilea capitol*, **Grănicerii în Maramureș interbelic**, a fost rezervat acestei categorii de militari. După o scurtă prezentare a organizării acestei arme în perioada interbelică, ne-am concentrat pe acele subunități de grăniceri aparținătoare Regimentului 3 Cernăuți care, după desfășurarea unor acțiuni de luptă purtate sub comanda unor divizii ardeleni, au pătruns în Maramureș și s-au instalat pentru prima dată pe noua frontieră stabilită în culisele diplomatice ale Conferinței de la Paris, care nu a dorit să recunoască linia de frontieră convenită României, ci a stabilit-o în mod dictatorial pe cea actuală. Maramureșul a fost împărțit între România (3.381 km²) și Cehoslovacia (7.119 km²). Astfel, ținuturile străvechi românești au fost pierdute în favoarea vecinilor României (Cehoslovacia, iar din 1938 Ungaria etc). În acest fel, 10% dintre efective au rămas în afara fruntariilor țării desăvârșite statale.

În Sighetu Marmației a avut reședința Batalionul 3 Grăniceri care a avut în subordine pentru început trei companii, respectiv cele dislocate în Vișeu, Sighet și Halmeu. Ulterior au urmat mai multe organizări, reorganizări și remanieri de dispozitive, regrupări de pe frontieră și reveniri în dispozitivul de pază, cu sau fără modificarea liniilor de demarcație. Toate acestea au reprezentat operațiuni deosebit de grele, realizate cu mari eforturi de către comandanți, state majore și întregul efectiv al grănicerilor, în condiții șubrede de asigurare materială și tehnică și în concurs cu unele evenimente dramatice săvârșite pe frontieră.

La data de 1 octombrie 1930, potrivit noii organizări a Corpului Grănicerilor pe 6 regimente, Regimentul 3 Grăniceri a cedat *Comaniile 7, 8 și 9 Pază*, Regimentului 4 Grăniceri. Nu peste mult timp, prin Înaltul Decret nr. 1559 din 7 mai 1931 s-a înființat în ziua de 1 mai 1931, pe frontiera de nord-vest a țării, *Regimentul 7 Grăniceri* cu reședința în orașul Baia Mare, luând în subordine batalionul de la Sighet. Vom încheia prezentarea acestui capitol prin a preciza că pe frontiera maramureșeană au avut loc evenimente și incidente deosebit de grave soldate cu pierderi de vieți omenești.

În ceea ce privește descrierea în continuare a principalelor elemente ale potențialului militar românesc din Maramureș, *capitolul al treilea, Infanteria în Maramureșul Istoric interbelic*, a rezervat armei infanteriei un spațiu destul de vast, datorat în primul rând faptului că primele unități militare stabile în județ au fost cele aparținând acestei arme. Anii 1919 și 1920 au fost definatorii pentru remodelarea întregului sistem militar național. În această perioadă au fost întreprinse primele măsuri guvernamentale coerente în plan legislativ, politic și administrativ, dar și în privința concepției de apărare a țării. Au fost anii în care Marele Cartier General s-a desființat, iar corpurile de armată și diviziile au intrat în „*atribuțiile prevăzute de legi și regulamente pe timp de pace*”. A urmat procesul de organizarea a infanteriei și trebuie să avem în vedere faptul că primele unități militare stabile în Maramureș au fost cele aparținând acestei arme.

Vorbim de Regimentul 88 Infanterie Sighet, apoi de Brigada 52 Infanterie condusă de colonelul Linde Eugen, cel care a organizat prima parohie ortodoxă din Sighet. Un alt merit deosebit al acestui comandant de garnizoană a fost acela de a conduce comisia mixtă constituită la Sighetu Marmației în vederea evacuării teritoriului românesc de la nord de Tisa, încercând să negocieze cu cehoslovacii unele facilități pentru românii separați de o graniță fixată samavolnic la Conferința de la Paris. Această Brigadă a avut în subordine două regimente, respectiv Regimentele 103 și 104 Infanterie întoarse în toamna anului 1919 de pe frontul maghiar. Tratând istoricul Regimentul 88 Infanterie, am readus în actualitate și prima mare

revoltă militară care a avut loc în Sighetu Marmăției după Marea Unire și după înfrângerea armatei maghiare.

Capitolul al patrulea, Vânătorii de Munte din Maramureș, evidențiază una dintre armele de elită ale perioadei interbelice, vânătorii de munte. Aici în Maramureș și-a desfășurat activitatea Grupul 5 Vânători Munte din structura Brigăzii 2 Mixtă Munte, care a avut în subordine Batalioanele 9 și 10 Vânători Munte și Divizionul 5 Tunuri Munte, ultimul făcând parte din Brigada 2 Artilerie Munte. Unul dintre cei mai străluciți comandanți pe care i-a avut Maramureșul și care a făcut dovada și pe frontul de est, a fost colonelul Leonard Mociulschi. La început a fost comandantul Batalionului 9 Vânători de Munte, iar din anul 1937 a fost numit la comanda Grupului 5 Vânători de Munte și în funcția de comandant al garnizoanei Sighet. Pe lângă problemele militare de care s-a ocupat în cel mai serios mod, colonelul Mociulschi a fost o personalitate a zonei. În primul rând a fost un foarte bun creștin ortodox care s-a îngrijit în permanență și de pregătirea spirituală a subordonaților, organizând prezența acestora la biserica ortodoxă din Sighet și din satele maramureșene ori de câte ori a fost nevoie. A legat o prietenie sinceră și curată cu episcopul ortodox al Maramureșului, dr. Vasile Stan, pe care l-a însoțit în anumite vizite canonice. Împreună cu celelalte unități din garnizoană a ctitorit biserica din Sighet-Valea Hotarului. Și nu în ultimul rând, a fost cel care a condus Centrul de instrucție și schi al Grupului 5 Vânători de Munte de la „Lutoasa” - Valea Vaserului (Munții Maramureșului), el însuși fiind un schior desăvârșit.

În *capitolul al cincilea*, intitulat **Jandarmii maramureșeni în perioada interbelică**, am făcut o prezentare a jandarmilor maramureșeni care au luat parte atât în 1919 la acțiunile armate desfășurate în zonă împotriva bolșevicilor maghiari și ucraineni, cât și în perioada amenințării invadării Maramureșului de către trupele maghiare, fiind subordonați direct Corpului 6 Armată.

Tocmai din această cauză am urmărit și analizat activitatea și evoluția lor de la înființare și până la dictatul din 30 august 1940, tratându-i ca pe o componentă deosebit de importantă în structura întregii armate române din Maramureș și Sătmar.

Capitolul al șaselea, intitulat **Grupul operativ Maramureș**, este unul dintre cele mai consistente capitole tratate. Acest grup a luat ființă la data de 14 martie 1939, cu misiunea de a acoperi frontiera de nord a Transilvaniei, între Halmeu (Satu Mare) și Vârful Stogu, cota 1655 m, din Munții Maramureșului. Grupul a fost în măsură să opereze pe direcția nord pentru o eventuală ocupare maghiară, totală sau parțială, a Ucrainei Carpatice în partea de est a râului Agului. Grosul forțelor a fost pregătit să graviteze la vest de râul Taras. Această misiune a fost trasată de către Marele Stat Major prin Directiva operativă nr. 1. Trupele intrate imediat în dispozitiv operativ și-au completat efectivele prevăzute în urgența întâi. La data de 22 martie

1939, *Grupul Maramureș* a avut în componență 723 de ofițeri, 16.326 subofițeri și trupă, 115 tunuri și obuziere și 11 tancuri preluate de la Regimentul 1 Care de Luptă. În principiu, *capacitatea de luptă a grupului a fost în măsură a îndeplini misiunile* pentru care s-a constituit, dar lipsa totală a armamentului antitanc și antiaerian, în raport cu detașamentele mobile ale maghiarilor, ar fi putut crea mari dificultăți trupelor române.

În acest capitol au fost abordate aspecte referitoare la poziția geopolitică a României din acea perioadă, principalele dimensiuni și caracteristici ale potențialului militar al Maramureșului interbelic, evaluarea unor ipoteze de intervenție la nord de râul Tisa pentru salvarea locuitorilor așezărilor cu populație majoritar românească, fortificarea graniței din vestul țării, cunoscută ca *linia Carol al II-lea*. Așa cum vom putea vedea, realizarea acestui sistem de fortificații a fost puternic susținută de românii acelor locuri și chiar de întreaga opinie publică. Pe de altă parte, un aport deosebit de important în concretizarea acestui proiect de apărare l-a avut Biserica Ortodoxă Română din Ardeal. În concepția regelui Carol al II-lea, această biserică a reprezentat un factor de tărie morală a statului și tocmai din această cauză au fost investiți în noile demnități bisericești, episcopii Nicolae Colan al Clujului, Nicolae Popovici al Oradiei și ulterior, în 1938, Vasile Stan al Maramureșului. Eparhiile celor trei ierarhi au fost considerate de către rege drept „*cetăți de care să se spargă valurile dușmane*” și adevărate simboluri ale „*stăpânirii noastre în Ardeal*”. În acest capitol am vorbit și despre cedarea fără luptă a părții de nord-est a Ardealului în urma Dictatului din 30 august 1940 și inclusiv a acestor fortificații catalogate de autoritățile de la București ca fiind „*stăvilă de foc și oțel*”. Mai trebuie să arătăm că în momentul mobilizării trupelor vânătorilor de munte, la fiecare brigadă s-au înființat câte două batalioane de vânători de munte. Brigada 2 Mixtă Munte a înființat Batalioanele 15 și 16 V. M. De asemenea, brigada a mai înființat din Batalionul de Marș al Batalionului 9 V.M. dislocat la Sighet, Batalionul 21 V.M. cu sediul în orașul Baia Sprie pe care l-a transferat ulterior Brigăzii 3 Mixtă Munte.

În *capitolul al șaptelea, Jurnalul evenimentelor și manifestărilor cultural-religioase și istorice desfășurate pe cuprinsul Episcopiei ortodoxe a Maramureșului*, am trecut în revistă, sub forma unui jurnal, principalele sărbători naționale, evenimentele și manifestări românești desfășurate în Maramureșul interbelic, la care au participat deopotrivă clerul, militarii și autoritățile din această parte a țării. Din păcate, uneori aceste evenimente au fost umbrite de neînțelegerile existente între cele două biserici românești surori, ortodoxă și greco-catolică. Dacă în primii ani de după Marea Unire serviciile divine au fost săvârșite în contextul mai sus amintit, de către clerul greco-catolic, cu timpul, și mai ales odată cu crearea primelor comunități ortodoxe în Maramureș, clerul acestei confesiuni a căpătat o oarecare întâietate în cadrul acestor

manifestări, fapt datorat și caracterului de *biserică dominantă* conferit prin Constituția din 1923.

Capitolul al optulea, intitulat **Organizare parohiilor ortodoxe din Maramureș în perioada interbelică**, se referă la organizare parohiilor ortodoxe din Maramureș în perioada interbelică. Această parte a lucrării debutează cu o scurtă descriere a vieții bisericii creștine a românilor din Transilvania și Maramureș la începutul veacului al XVII-lea în care a fost prezentat procesul trecerii forțate a românilor ortodocși la confesiunea greco-catolică prin trădarea mitropolitului Atanasie Anghel care a semnat acea declarație de acceptare a celor patru puncte florentine (primatul papal, împărtășirea cu azimă, filioque și purgatoriul), declarație pe care marele istoric Nicolae Iorga a numit-o ca fiind „*cel mai înjositor act public săvârșit până atunci de vreun vlădică românesc*” din istoria neamului românesc.

În continuare am ales să vorbim despre convergențele și divergențele existente în relațiile interconfesionale din interiorul blocului românesc maramureșean din perioada cercetată. La începutul secolului al XX-lea au apărut primele fisuri în soliditatea identității ecleziale greco-catolice din Maramureș, în sensul că dacă până atunci românii maramureșeni erau exclusiv greco-catolici, începe să se facă simțită și prezența „*cele de a doua strane*”. Trecerile la ortodoxie din comunele Săcel și Dragomirești sunt suficient de semnificative pentru a marca o criză a identității confesionale greco-catolice în zonă. Aceste treceri au constituit semnul unei mobilități confesionale prezente și în rândul rutenilor din zonă, în deceniile premergătoare Primului Război Mondial.

În subcapitolul al doilea se fac precizările necesare cu privire la cauzele care au determinat trecerea credincioșilor de la o confesiune la alta. Pe lângă faptul că militarii și funcționarii veniți în zonă din Vechiul Regat au fost cei care au creat primele comunități ortodoxe în orașele și comunele în care și-au desfășurat activitatea, au mai existat și foarte multe situații în care majoritatea trecerilor de la greco-catolici la ortodocși s-au făcut din motive de conștiință sau din convingere. Apoi, aceste treceri au fost influențate în mod decisiv de raporturile preotului unit cu comunitatea, de comportamentul necuviincios al acestora care au recurs la instanțele judecătorești pentru a-și recupera de la credincioși veniturile, de lipsa de la serviciile divine ale altora care au preferat să intre în diferite afaceri cu autoritățile din zonă, de ridicarea „stolelor” și de multe altele. Toate acestea n-au făcut decât să crească numărul celor de confesiune ortodoxă și să determine implantarea și în Maramureș, unde domina în exclusivitate confesiunea greco-catolică, a biconfesionalismului care era specific în toate teritoriile românești din Imperiul Austro-Ungar. Numeroase au fost cazurile în care primele capele ortodoxe improvizate au fost găzduite în clădirile subunităților de grăniceri de pe frontiera

maramureșeană sau în sălile de clasă ale unor școli conduse de directori proveniți din Regat. În definitiv, preoțimea ortodoxă din Maramureș, în ciuda tuturor vicisitudinilor (trecerea forțată la greco-catolici sau la calvinism, apartenența ei la eparhii străine neamului românesc etc), nu și-a uitat niciodată cea de-a doua sa chemare. Ea a participat și în acest colț nordic de țară pe câmpul de luptă pentru apărarea neamului, graiului, sufletului și dreptului românesc, înfrumusețând de multe ori paginile istoriei noastre naționale cu numele unor preoți eroi. *Biserica* a fost alături de *Armată* prin intermediul preoților militari și de aceea considerăm că este necesar ca în această lucrare să evidențiem rolul reprezentat de acești slujitori ai altarului în istoria Bisericii și a Armatei, deopotrivă.

În următorul capitol, *al nouălea*, **Înființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului**, se are în vedere înființarea, sau mai bine zis reînființarea Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului la data de 1 iulie 1937, cu sediul în Sighetu Marmației, ca sufragană a Mitropoliei de la Cernăuți păstorită de Î.P.S. Visarion Puiu. Pentru început, noua episcopie maramureșeană a avut jurisdicție asupra a trei protopopiate: Maramureș, Satu Mare și Cetatea de Piatră cu sediul în Baia Mare. Necesitatea înființării acestei episcopii i-a determinat pe credincioșii ortodocși din Maramureș să redacteze la data de 10 iunie 1937 un memoriu semnat de peste 260 de ortodocși prin care au cerut ca protopopiatul de Maramureș să treacă sub jurisdicția Mitropoliei de Bucovina, o mitropolie bogată în acele timpuri. Acest memoriu a fost înaintat de către **căpitanul Alexandru Simionescu din cadrul Batalionului 10 Vânători Munte Sighet**, Sfântului Sinod și Patriarhului României. Prin trecerea sub jurisdicția mitropolitului Puiu Visarion, ortodocșii maramureșeni au sperat că vor avea biserica mult dorită, cea care să reprezinte una din forțele de bază ale reînvierii Maramureșului. Mitropolitul Visarion a numit în mod provizoriu ca vicar al Episcopiei Maramureșului pe preotul inspector misionar, **dr. Ioan Vască**, fost profesor și rector al Academiei Teologice din Cluj, care încă din prima sa zi de activitate s-a adresat colonelului Mociulschi, comandantul militar al garnizoanei, cu următoarele fraze: *„Pentru mine este dogmă, că, colaborarea sinceră a armatei prin străluciții ei reprezentanți cu biserica neamului, constituie cea mai solidă cheazășie a prosperității și triumfului nostru ca țară și neam, prin toate frământările și vicisitudinile vremilor viitoare”*. A fost sprijinită înființarea Societății *Altarul* a femeilor ortodoxe din Sighet a cărei președintă a fost Otilia Manoliu, soția colonelului Gheorghe Manoliu, comandantul Grupului 5 Vânători de Munte din Sighetu Marmației. Majoritatea membrilor acestei societăți au fost soțiile ofițerilor din garnizoana Sighet. De asemenea, a încurajat înființarea Societății femeilor ortodoxe din Vișeu de Sus, a Societății moral-religioase *Sfântul Gheorghe* a liceenilor ortodocși din Sighet și a unui cor bisericesc etc. De asemenea, în zilele de 24, 25 și 26 octombrie

1937, prin manifestări creștinești și românești s-au pus pietre de temelie la catedralele ortodoxe din Sighet, Baia Mare și Satu Mare, ceremoniile fiind organizate de militarii din aceste orașe.

Capitolul al zecelea al lucrării, intitulat **Episcopul dr. Vasile Stan**, vorbește despre alegerea primului episcop ortodox al noii episcopii înființate, în persoana dr. Vasile Stan de Rășinari. Votarea acestuia a avut loc în dimineața zilei de marți, 1 noiembrie 1938, în sala de ședințe a Adunării deputaților, unde, din cei 136 de votanți, vlădica Vasile Stan a obținut un număr de 69 de voturi. Întărirea primului episcop al Maramureșului s-a făcut cu ceremonialul îndătinat, la Palatul Regal din București, în somptuoasa *Sală a Tronului*, vineri, 16 decembrie 1938, unde, înmânându-i cârja episcopală noului ales, regele Carol al II-lea i-a încredințat misiunea de întărire și de consolidare a elementului românesc în acest colț de țară.

Înscăunarea s-a făcut în ziua de 29 decembrie 1938, în prezența tuturor autorităților civile și militare din zonă și nu numai. În cuvântul său, episcopul Vasile Stan și-a expus un proiect național și religios de păstorie: „*Drept acela eu, smeritul Episcop destinat să încep acest șir de slujitori ai neamului și Bisericii sale, în slujba lui Hristos și a Maiestății Voastre, voi năzui din toate puterile mele trupești și sufletești, să ridic în Maramureș în slava ei de altă dată crucea ortodoxă, cu toată dragostea nesfârșită ce radiază din ea pentru lume. Și prin ea să abat privirile concetățenilor mei de la alte orizonturi, de peste granițe, spre inima țării, acolo unde pulsează cu vigoare viața românească*”.

Capitol unsprezece, intitulat **Biserici maramureșene ctitorite de militari**, ne prezintă ceea ce am mai spus anterior, și anume că în primii ani de după făurirea României Mari, militarii stabiliți pe meleagurile maramureșene împreună cu familiile lor, alți funcționari veniți în zonă din Vechiul Regat (învățători, notari, directori de instituții școlare etc), majoritatea ortodocși, au simțit nevoia de a avea propriile parohii și biserici în religia strămoșească, fapt pentru care ei au constituit primele nuclee ortodoxe din această parte de țară.

Astfel, au avut loc revenirile masive ale populației maramureșene la religia străbună, cea ortodoxă, și odată cu acestea, ctitorirea unor biserici ortodoxe, capele, troițe etc, de către militarii stabiliți în Maramureș. În acest context a fost construită biserica cu hramul *Sfântul Nicolae* din Vișeu de Sus construită doar de către grănicerii maramureșeni din zonă în frunte cu comandantul lor suprem, generalul Uică care, aflat în vizită pe frontieră la compania de grăniceri din Vișeu și constatând că în acest colț de țară nu exista o biserică ortodoxă, s-a hotărât ca în memoria fiicei sale, Mărioara, decedată prematur, să construiască o biserică cu zestrea ei. Biserica a fost ctitorită efectiv de către grănicerii din localitate sub conducerea unui subofițer tehnic în calitate de șef de șantier. O altă biserică construită în Maramureșul interbelic de către grănicerii și vânătorii de munte a fost cea din Valea Hotarului cu hramul *Nașterea Sfântului*

Ioan Botezătorul. În hrisovul întocmit de preotul paroh Fereștean Viorel cu ocazia resfințirii bisericii, este făcută următoarea mențiune: „**Înălțatu-s-a acest sfânt locaș... între anii 1936-1939, de către trupele de grăniceri și vânători de munte comandate de colonelul Mociulschi, preot fiind Ioan Cheleş...**”; iar în Pisania bisericii se spune că „**Ziditu-s-a această biserică în anul 1936 și terminată în anul 1939. Biserica a fost zidită de trupele de grăniceri și vânători de munte conduse de colonelul Mociulschi, preot fiind Ioan Cheleş**”.

Un alt ctitor de biserică militar a fost *generalul Georgescu Pion*, comandantul Diviziei 20 Infanterie din Târgu Mureș care a sosit la Seini, județul Maramureș pentru a acoperi frontiera de nord și nord-vest a țării. Ajuns la Seini, generalul Pion, pe lângă efortul militar depus a manifestat și preocupări culturale, lucru care i-a atras admirația autorităților locale și prietenia profesorului Mihai Bălaj. În acest sens, acest puternic general al armatei române a simțit nevoia de a așeza în Seini **o prezență românească**, care să vorbească și să arate de departe că aici se află România. Din această cauză și din nevoia spirituală a românilor de acolo de a avea o biserică strămoșească, generalul a hotărât că trebuie să existe o **biserică ortodoxă** care să corespundă scopului urmărit de ostași: acela de a păstra credința întregă, nedespărțită prin nimic. În memoriile sale, generalul Pion amintește de conținutul *scrisorii-apel* din acea perioadă: „*Asistând împreună cu românii ortodocși de aici, în căsuța lor de rugăciuni, am simțit ca și ei umiliința, i-am înțeles că vor și ei să se manifeste în România prin edificii ca și prin manifestările lor sufletești, măcar ca și ceilalți. I-am întrunit și am hotărât, să ridicăm lângă celelalte biserici și sinagogi, o Biserică ortodoxă română cu concursul Armatei, care este aici la poarta Someșului, a locuitorilor creștini ortodocși și a tuturor drept credincioșilor și închinătorilor lui Dumnezeu...*”.

Solemnitățile sfințirii pietrei fundamentale a Bisericii au avut loc pe data de 23 iunie 1940, ocazie cu care părintelui Ioan Bânda, protopopul Cetății de Piatră-Baia Mare, în cuvântul său a precizat că „*dacă Comandantul, pe lângă îndatoririle militare, mai poate clădi și biserici, înseamnă că trăim în liniște sub scutul M.S. Regelui... Despre domnul general Georgescu Pion putem spune: Ecce homo! (Iată omul!). Domnul general s-a spovedit azi, așa cum ne spovedim noi în săptămâna Patimilor. Așa cum meșterul Manole și-a zidit la temelia mănăstirii pe soția sa, domnul general Georgescu Pion a zidit la temelia acestei biserici sufletul domniei sale mare*”.

În *al doisprezecelea* capitol, intitulat **Episcopia Armatei**, am prezentat câteva date sumare despre această instituție, axându-ne pe prezentarea **episcopilor militari**, pe rolul preoților militari în perioadele de război și pace, precum și pe meritul preoților militari ortodocși ardeleni în unificarea bisericească. În subcapitolul patru i-am trecut în revistă pe toți confesorii

militari ai garnizoanei Sighet, începând cu **preotul căpitan Ciosu Gheorghe**, ofițer în Statul Major al Regimentul 14 Infanterie Roman care a pătruns în Maramureș în primele zile ale lunii ianuarie 1919. Acest preot militar a fost cel care în fruntea ostașilor români a sfințit apa râului Tisa și a oficiat slujba Iordanului în ziua de 6 ianuarie 1919. Tot el a fost și cel care i-a înmormântat pe eroii români căzuți în luptele din Maramureș în prima parte a anului 1919 (sergentul Iosif Gabor, sublocotenentul Dumitru Popescu etc). Am considerat oportună prezentarea acestor episcopi, tocmai datorită faptului că doi dintre ei au fost prezenți la diverse manifestări desfășurate pe cuprinsul episcopiei ortodoxe a Maramureșului.

Capitolul al treisprezecelea, Vizitele unor episcopi eparhioți și militari în așezările maramureșene și în cele din cuprinsul Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului, prezintă vizitele unor episcopi eparhioți și militari în așezările maramureșene și în cele din cuprinsul Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului. Efectuarea unor vizite canonice în cadrul comunităților din cuprinsul eparhiei atât de către ierarhii episcopiiilor de Cluj și Oradea, cât și de către episcopii Armatei, a contribuit enorm atât la înființarea și organizarea unor parohii în rândul comunităților române, cât mai ales la consolidarea elementului românesc atât de necesar în acest colț de țară. Prezența lor în rândul ortodocșilor a constituit, pe de o parte, adevărate manifestări cultural-religioase, iar pe de altă parte, modele de conviețuire creștinească pentru cele două biserici românești surori. Cu ocazia acestor vizite au fost sfințite biserici, capele, case parohiale și troițe. Nu puține au fost dățile în care episcopii Armatei, dr. Ioan Stroia și dr. Partenie Ciopron, delegați de anumiți ierarhi eparhioți, au vizitat parohiile ortodoxe române din Maramureș, precum și unitățile militare de pe cuprinsul acestei eparhii. Au participat la depuneri de jurăminte militare, la sfințiri de biserici etc, toate desfășurându-se prin grija armatei ca adevărate manifestări românești la care a participat popor numeros, de multe ori chiar și de pe teritoriul Cehoslovaciei.

În *ultimul capitol*, intitulat **Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului în timpul Dictatului de la Viena**, am surprins câteva clișee privind calvarul îndurat de biserica ortodoxă. Din documentele studiate a rezultat cu celeritate că ocupantul horthyst a văzut în biserica ortodoxă românească o instituție națională solidă, un puternic meterez de rezistență, fapt pentru care aceasta a fost supusă în perioada 1940-1944 unui proces de anihilare. Acest regim crud și arbitrar a avut prevăzut în programul său, după ocuparea Maramureșului, distrugerea episcopiei ortodoxe din Sighet prin devastarea și vandalizarea bunurilor care i-au aparținut. Preoții ortodocși au fost expulzați sau refugiați, astfel încât, în raportul întocmit în ianuarie 1941 de către episcopul Nicolae Colan, referitor la biserica și școala românească din Ardealul cedat, s-a precizat faptul că „în tot Maramureșul nu mai există niciun preot ortodox”.

În realitate, alungarea de către autoritățile maghiare a acestor preoți a avut ca urmare revenirea celor de confesiune ortodoxă la greco-catolici, în primul rând din nevoia de a avea preoți pentru orânduiele bisericești.

Spre sfârșitul capitolului am prezentat succint câteva aspecte din perioada imediat următoare sfârșitului celui de-al doilea Război Mondial, atunci când biserica ortodoxă a reintrat în normalitate. Chiar și atunci au existat situații în care preoții maramureșeni, pentru a-și recupera lăcașurile de cult au apelat la sprijinul grănicerilor și jandarmilor din zonă.

Îmbucurător este faptul că și în prezent armata inițiază și dezvoltă raporturi de colaborare, de comunicare și de cunoaștere, deosebit de ample și intense, cu Biserica Ortodoxă Română, din, cel puțin, următoarele motive: tradiția existentă în armata noastră până în 1945, când fiecare unitate militară avea încadrat un preot militar; obiectivele instituției militare și a bisericii în privința educației militarilor, formarea lor ca cetățeni onești, devotați țării, demni, disciplinați etc; reînființarea funcției de preot militar. După anul 1990, conducerea Ministerului Apărării Naționale a decis ca în unitățile militare să se înființeze funcția de preot militar. În acest scop, s-a luat măsura pregătirii clericilor care doreau să devină preoți militari, prin frecventarea unor cursuri de specialitate, organizate în cadrul Universității Naționale de Apărare *Carol I* și existența în tot mai multe unități militare a unor biserici sau capele, construite prin contribuția voluntară a cadrelor militare. Acestea sunt folosite pentru oficierea slujbelor religioase, atât pentru militari și familiile lor, cât și pentru ceilalți cetățeni din zonă care doresc să participe.

În principiu, raporturile armată - biserică se materializează prin participarea reprezentanților B.O.R. la diferite ceremonii militare și diverse activități de educație religioasă cu personalul din subunități și unități; acordarea de către B.O.R. a asistenței religioase în armată; susținerea de către B.O.R., prin modalități specifice, a unor inițiative publice lansate de către armată etc. În concluzie, o bună comunicare și cunoaștere între cele două instituții pot elimina diverse situații cu un grad ridicat de risc, în anumite condiții, chiar pentru securitatea națională.

În cele din urmă, aderând la ideea academicianului Ioan Aurel Pop cu privire la „*cercetarea trecutului, dar nu în sens paseist, ci cu privirea spre prezent și viitor, cu credința că trecutul este necesar omului de astăzi*”, considerăm că aspectele cercetate de către noi în această teză restituie și pun în circuitul științific informațiile și datele noi despre zonă, mai puțin sau chiar necunoscute, identificate în fondurile arhivistice cercetate.

Lucrarea se încheie cu necesarele *Concluzii* care prezintă într-o formă sintetică principalele noastre contribuții la studierea subiectului în discuție, urmate de *Bibliografia* aferentă și un set consistent de Anexe care prezintă mărturii, oameni și fapte așa cum au fost surprinse ele în documentele de arhivă.